

Klassieke Muziek

Inhoud van dit overzicht:

- Muziektydperken
- Muziekvormen
- Muziektermen voor tempo-aanwijzingen
- Muziekterminologie
- Muziekinstrumenten

Muziektydperken

	<i>Jaren</i>	<i>Componisten</i>
✓ Vroege periode	400-1420	Kassia
✓ Renaissance	1420-1620	Tallis, Byrd, Heinrich Schütz, Da Palestrina
✓ Barok	1620-1750	Scarlatti sr., Vivaldi, Bach, Händel, Scarlatti jr
✓ Klassieke periode	1750-1810	Hayden, Mozart
✓ Vroege Romantiek	1810-1840	Beethoven, Chopin, Schubert, Berlioz, Rossini, Schumann, Mendelsohn, Strauss sr., Joseph Lanner
✓ Late Romantiek	1840-1900	Liszt, Wagner, Verdi, Strauss jr., Brahms, Bizet, Tsjajkovski, Dvorák, Grieg
✓ Moderne periode	1900-heden	Debussy, Puccini, Mahler, Richard Strauss, Sibelius
✓ Heden	Recent	Hedendaagse koormuziek, etc.

Muziekvormen

A capella	Zingen zonder instrumentale begeleiding, meestal door een koor ("op de manier van de kapel").
Antifoon Beurtzang	Een antifoon of beurtzang is een vers dat gezongen wordt als inleiding op en ter afsluiting van een psalm. Antifoon betekent tegenstem. Als de helften van een psalmvers of gehele verzen om en om worden gezongen, noemt men dit antifonaal. De ene groep zangers begint, waarna een andere groep zangers inzet.
Arrangement	Een bewerking (andere toonzetting) van een bestaand stuk muziek of compositie voor een andere bezetting, een bepaalde stijl of een bepaalde gelegenheid. Meestal blijven akkoordenschema en de melodielijn nagenoeg gehandhaafd. Als de melodie wordt losgelaten, spreekt men niet van een arrangement maar een variatie.
Cantate	Een muzikale compositie voor een of meer zangers, begeleid door instrumenten, meestal bestaande uit meerdere delen.

Het belangrijkste verschil tussen de cantate en het oratorium is de omvang. Een cantate heeft meestal een tijdsduur van 20 à 40 minuten, terwijl een oratorium avondvullend is.

Compositie	Een compositie is een muziekstuk waarvan de noten geheel of gedeeltelijk zijn vastgelegd door een componist, meestal met behulp van notatie. Dit in tegenstelling tot volledig geïmproviseerde muziek. De compositie kan ook alleen de structuur van het stuk bevatten.
Concert Concerto	Een concert of concerto is een vorm van compositie waarbij verschillende instrumenten en/of instrumentengroepen met elkaar dialogeren of wedijveren.
Concerto grosso	Een concerto grosso ("groot orkest") is een compositie voor een orkest waarin gewoonlijk een groep van solo-instrumenten een prominent aandeel heeft. De solistengroep wordt <i>concertino</i> genoemd en de rest van het orkest <i>tutti</i> .
Dramatico	Een muziekstuk waarin een bepaalde dramatiek, een bepaalde emotie, in de voordracht tot uitdrukking komt.
Etude	Muzikaal oefenstuk dat wordt gespeeld om de techniek van de musicus op een hoger niveau te brengen. Etude betekent studie.
Gewijde muziek	Onder gewijde muziek verstaat men werken die geschreven zijn met het oog op gebruik ervan in de kerkelijke liturgie. Het is kerkmuziek als tegenhanger van de wereldlijke muziek. In de tijd van Karel de Grote werd het Gregoriaans als kerkmuziek ingevoerd.
Gospel	Gospel (=evangelie) of gospelmuziek is een muziekgenre in de christelijke muziek (zwarte religieuze muziek).
Gregoriaans	Muziek die eigen is aan de Romeinse liturgie in de Katholieke Kerk. De term gregoriaans wordt sinds de 9e eeuw gebruikt om de kerkmuziek aan te duiden die een vast onderdeel is van de kerkelijke liturgie. Het is éénstemmig gezang (zonder begeleiding).
Hymne	Een verheven lofzang op een bepaald onderwerp (lofzang op God, volkslied, enz.).
Improvisatie	Hierbij is de muziek niet of niet geheel van tevoren vastgelegd, maar wordt door de musicus tijdens de uitvoering spontaan verzonnen. Als tegenhanger van een compositie, waarbij een muziekstuk geheel of bijna geheel is vastgelegd.
Instrumentaal	In tegenstelling tot vocale muziek, wordt hierbij geen gebruik gemaakt van zangstemmen, maar uitsluitend van muziekinstrumenten.

Kamermuziek	Muziek voor een kleine, enkelvoudige bezetting, die bij wijze van spreken in een (grote) huiskamer kan worden gespeeld. Meestal betreft het muziek voor een klein ensemble van twee tot negen strijkers, blazers of zangers, al dan niet gecombineerd met piano.
Klavierwerk	Muziekstuk voor piano, vleugel of klavecimbel.
Bewerking	Een koor- of koraalbewerking is een afgeleid werk, gebaseerd op een of meer reeds bestaande werken, met creatieve elementen uit dat bestaande werk, zoals bijvoorbeeld een arrangement.
Madrigaal	Een madrigaal is een seculiere overwegend vocale muziekvorm.
Mis	Een complete zetting van het ordinarium van de mis. Het ordinarium is de reeks vast weerkerende gezangen van de mis, namelijk Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus/Benedictus en Agnus Dei. Deze gezangen vormen samen de bestanddelen van de mis. De bezetting bestaat veelal uit een vier- of vijfstemmig koor, solozangers en een orkest.
Motet	Een benaming voor bepaalde composities die in het algemeen door zangers worden uitgevoerd.
Oratorium	Vocaal werk voor orkest, zangsolisten en koor, veelal met geestelijke inhoud (recitatief / aria's).
Opera	Muziektheater, waarbij gezongen toneelstuk wordt uitgebeeld; het stuk heeft het karakter van een drama.
Operette	Kleine opera, maar vrolijk, met een minder serieus onderwerp.
Ouverture	Een instrumentaal muziekstuk dat gespeeld wordt voor het begin van een opera, oratorium, ballet of toneelstuk. Een concertouverture is een zelfstandig orkestwerk aan het begin van een concert. Het oorspronkelijk Franse woord betekent dan ook opening. De ouverture moet het publiek alvast warm maken voor wat gaat volgen (zoals bij een suite).
Passion	Vocaal werk voor orkest, zangsolisten en koor over het lijdensverhaal van Christus.
Prelude	Muzikaal voorspel.
Psalmzetting of -opvoering	Een bewerking van een bestaande psalm voor een andere bezetting, een bepaalde stijl of een bepaalde gelegenheid. Meestal blijven akkoordenschema en de melodielijn nagenoeg gehandhaafd. We noemen het een arrangement of toonzetting. Als de melodie wordt losgelaten, spreekt men niet van een arrangement maar een variatie.
Rapsodie	Instrumentale fantasie met volksmelodieën.

Religieuze	Muziek waarin de religie tot uiting komt (gewijde muziek).
Requiem	Een getoonzette mis voor een katholieke uitvaart.
Strijkkwartet	Een kamermuziekwerk voor vier strijkinstrumenten. Het is ook de term voor het muziekensemble dat die muziekstukken uitvoert.
Serenade	Een serenade (avondmuziek) was een vocaal of instrumentaal muziekstuk als een muzikale groet aan een geliefde. De stijl was licht, bedoeld als avondmuziek, vaak met begeleiding van een luit. Tegenwoordig is de serenade een instrumentaal muziekstuk, qua vorm vergelijkbaar met een kleine symfonie. Qua stijl is ze echter luchtiger en korter, meer verwant aan de danssuite. Veelal uitgevoerd ter ere van iemand. Een bekend voorbeeld is "Eine kleine Nachtmusik van Mozart".
Suite	Suite is een muziekstuk, voortgekomen uit de danspraktijk aan het hof in de 17de eeuw. Een reeks afwisselende dansvormen, gespeeld door het orkest, wordt ingeleid door een 'opwarmend' openingsstuk ('Overture'), dat gevolgd wordt door ('...suite par...') een reeks op elkaar aansluitende dansvormen.
Symfonie	Een symfonie ("samenklank") is een drie- of vierdelig muziekstuk dat door een aantal instrumenten tegelijk wordt gespeeld. Als er één of meer solo-instrumenten zijn, heet het werk een concert, concertante symfonie of een concerto grosso. Echter, een symfonie kan wel solopartijen bevatten.
Toccata	De toccata is een virtuoze, fantasie-achtige instrumentale compositie zonder vaste vorm. De bekendste toccata's komen uit de orgelliteratuur en ontstonden in de vroege Barok.
Vocaal	Vocale muziek is muziek die in hoofdzaak is gecomponeerd om met de menselijke stem te worden uitgevoerd. Instrumentale begeleiding is mogelijk. Vocaal staat tegenover instrumentaal (uitsluitend met muziekinstrumenten). Wisselend binnen één stuk komt ook voor.
Wals	Een danssoort die oorspronkelijk vanuit de volksmuziek rond 1770 is ontstaan. Kenmerkend is de 3/4-maat.

Muziektermen voor tempo-aanwijzingen

Adagio	Rustig, gevoelvol, comfortabel, gedragen
Allegro	Snel, levendig, vrolijk, opgewekt
Andante	Rustig, matig langzaam tempo
Andantino	Iets sneller dan andante
Crescendo	Geleidelijke toename van het volume
Largo	Breed, langzaam

Legato	Opeenvolgende noten niet los van elkaar spelen, gebonden
Moderato	Matig snel tempo (veelal een tussenstuk)
Molto	Veel, zeer, sterk (meestal in combinatie met een andere aanwijzing)
Non-Legato	Alle noten los van elkaar spelen
Staccato	Opeenvolgende noten zeer los van elkaar spelen

Muziekterminologie

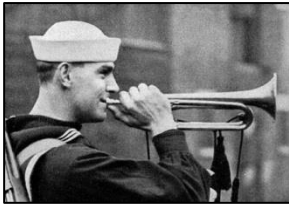
Cantor	Een zanger, voorzanger of leider van de zang in de kerk
Conservatorium	Een school in het hoger onderwijs waar men zich kan laten opleiden tot professioneel musicus
Descant	Een melodie die wordt gespeeld of gezongen boven de belangrijkste stem in een stuk muziek
Dissonant	Slecht klinkende samenklank
Ensemble	Kleine muziekgroep
Interval	Terts, kwint, septiem, none, etc.
Kapelmeester	Iemand die de leiding heeft bij het uitvoeren van muziek
Klaroen	Trompet zonder ventielen
Mecenas	Beschermheer (patroon) en financiële begunstiger van een musicus (de protégé)
Minstrel	Middeleeuwse artiest, die liederen zong, muziek en poëzie maakte en verhalen vertelde; hij was in vaste dienst verbonden aan een broodheer
Opusnummer	Een opus ("werk") is een enkelvoudige muzikale compositie. De werken van componisten worden vaak van een chronologisch nummer voorzien. Voorbeeld: Opus 18 (Strijkkwartet van Beethoven) In plaats van Opus wordt ook wel KV gebruikt (KV 550)
Percussie	Slagwerk in de breedste zin van het woord
Sela	Rustpunt in een psalm
Troubadour	Een van oorsprong middeleeuwse muzikant-dichter
Virtuoos	Technisch volmaakt; iemand met extreme technische vaardigheid bij het bespelen van een muziekinstrument, in combinatie met een sterke expressie.

Muziekinstrumenten

Cello of Violoncello Cello is de verkorte naam voor de violoncello. De cello is ongeveer 120 cm lang en brengt melancholieke tonen voort. Vanaf het begin van de 18de eeuw heeft bijna iedere componist voor cello geschreven. Zeer bekend zijn onder meer de Zes suites voor ongeleide cello van Johann Sebastian Bach.

Klaroen Trompet zonder ventielen.

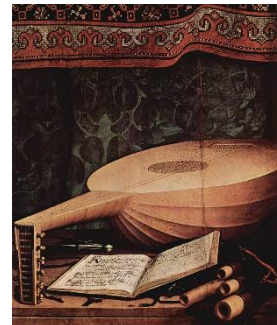
Een signaalinstrument dat vergelijkbaar is met de reguliere trompet, echter zonder of met één ventiel. De blaastechniek bepaalt het geluid. Zij is gemaakt van koper en heeft een doordringende en scherpe toon. De klaroen wordt gebruikt in het leger. Bij dodenherdenkingen wordt de Laatste Groet of de taptoe in principe op een klaroen geblazen; desnoods op een ander instrument maar zonder de ventielen te gebruiken. Een drumband, aangevuld met klaroenen, wordt klaroenkorps genoemd.

Klavecimbel Een snaarinstrument dat met toetsen bespeeld wordt. Vóór het ontstaan van de piano was het met het pijporgel het belangrijkste toetsinstrument. In tegenstelling tot de piano (waarbij de snaren aangeslagen worden) worden de snaren van een klavecimbel getokkeld. Het geluid van een klavecimbel lijkt wat op dat van een luit, maar dan luider. Iemand die een klavecimbel bespeelt, wordt een klavecinist of klavecimbelspeler genoemd. De klavecimbel is de voorloper van de piano, maar kent nog niet de variatie in toonhoogte zoals de piano.

Klavier De groepsnaam voor slag-, toets- en snaarinstrumenten als klavecimbel, piano en vleugel. Het *toetsenbord* waarmee toetsinstrumenten (zoals een piano) worden bespeeld, heet ook een klavier. Het bestaat uit een of meer rijen toetsen en wordt het manueel genoemd.

Luit Een snaarinstrument dat met de vingers wordt bespeeld. De luit is ontwikkeld uit een van oorsprong Arabische en Perzische snaarinstrument en werd zo'n 2000 voor Christus al in Egypte gebruikt.

Orgel Een muziekinstrument dat bestaat uit meerdere afzonderlijke pijpen waar lucht doorheen stroomt. Reeds in de Griekse en Romeinse cultuur speelde het orgel een belangrijke rol bij muziekwedstrijden en (seculiere) plechtigheden. Pas omstreeks

1650 introduceerden steeds meer Nederlandse kerken een orgel in de erediensten. De bespeling

door een organist geschiedt door middel van één of meer klavieren (manualen). Het orgel kent registers waarmee rijen pijpen in- en uitgeschakeld kunnen worden. Hiermee kunnen veel meer klankkleuren ten gehore worden gebracht. De baspijpen worden veelal met de voeten bespeeld (het pedaal). Het pijporgel komt voor als kerkorgel, als concertorgel of als huisorgel. Als voorloper van het huidige huisorgel werd in het verleden in veel huishoudens een traporgel (harmonium) gebruikt. Tijdens het

spelen werd via trappen met de voeten lucht ingebracht. Het harmonium werd gebruikt voor het begeleiden van zang in de gezinnen.

Piano Een slag-, toets- en snaarinstrument dat bespeeld wordt met een enkel klavier en twee of drie pedalen. De wijze van bespelen van een toets bepaalt de kracht waarmee een hamer van het speelmechaniek de snaren bespeelt. Daardoor kan elke toon afzonderlijk zowel luid als zacht (en de nuances daartussen) gespeeld worden. Dit ontbrak bij de voorlopers van de piano, waaronder bijvoorbeeld het klavecimbel. In deze huiskamerpiano (ook wel buffetpiano genoemd) zijn de snaren aangebracht in een verticaal vlak. Dit instrument wordt meestal tegen de muur geplaatst. Er is vrij weinig ruimte voor nodig. De buffetpiano klinkt minder sterk dan de vleugelpiano (zie bij vleugel).

Trompet Een blaasinstrument van de familie der koperblazers. Het geluid ontstaat doordat de lippen die tegen het mondstuk geplaatst worden, met de adem in trilling worden gebracht. Doordat de trompet op veel verschillende manieren in de muziek gebruikt wordt, is het wenselijk om de klank van de trompet te kunnen aanpassen. Hiervoor kan een trompettist diverse dempers in het voorstuk plaatsen.

Viool Een snaarinstrument (strijkinstrument) met vier snaren. Het is het kleinste lid van de vioolfamilie, maar heeft het hoogste bereik. De klank wordt voortgebracht door de snaren in trilling te brengen met een strijkstok of door te tokkelen met de vingers. De houten klankkast dient om het geluid van de trillende snaren te versterken. Het bouwen van een viool vereist veel vakmanschap. Doordat een viool haar mooiste klank vaak pas na lang bespelen verkrijgt, zijn vooral de violen van een aantal oudere vioolbouwers beroemd, onder wie Antonio Stradivari. De leden van de vioolfamilie zijn, van klein naar groot: viool - altviool - cello - violone. De violone is uiterst zeldzaam. In plaats daarvan wordt vrijwel altijd de contrabas gebruikt, die niet tot de vioolfamilie behoort.

Vleugel Een slag-, toets- en snaarinstrument dat bespeeld wordt met een enkel klavier en twee of drie pedalen, als bij de piano. In deze vleugel (vleugelpiano) zijn de snaren echter aangebracht in een horizontaal vlak. Doorgaans wordt de vleugel bij concerten ingezet wegens betere geluidsprojectie, een groter volume en vooral qua speeltechniek een fijnere beheersing van het doseren van de klanksterkte dan de piano. De vleugel ontleent zijn naam aan de vleugelvorm. Ook als er op een vleugel wordt gespeeld, is er sprake van een pianoconcert en een pianist.